

STORBÅDEN „SIGNE“S FORLIS VED TARTUNAQ 1890

Af Hans Jacobi

I det sydvestlige hjørne af halvøen „Nugssuaq“ ca. 10 km vest for udstedet Sarqaq lå en lille idyllisk solbeskinnet boplads ved navn Tartunaq. Jeg skriver udtrykkeligt lå, for bopladsen, hvis navn betyder „det nyreformede“, er nu affolket. Beboerne er efterhånden flyttet derfra og har fordelt sig ved de nærliggende steder, Sarqaq, Rodebay og Qutdligssat i håb om dér at finde et bedre udkomme. Men endnu står der et par huse og kajakstativer tilbage og vidner om den tid, hvor fangstforholdene var så gode, at der i farvandet omkring bopladsen var så rigeligt med sæler, at man kunne føre en nogenlunde betrygget tilværelse, selvom der næppe har været tale om egentlig vellevned.

Siden 1955 har stedet ligget ubeboet hen, når lige undtages de perioder, hvor fangere fra Sarqaq driver sælfangst på disse kanter og derfor er taknemlige over, at der findes nogle hytter tilbage, hvor de kan søge husly og beskyttelse mod dårligt vejr og nattekulde.

Tartunaq ligger i meget smukke omgivelser, brusende elve gennemskærer frodige dalstrøg, der fra det tidligste forår nyder godt af en overdådighed af solskin. Her yngler blisgåsen, medens havet udenfor frembyder det skønneste syn af isfjælde i alle størrelser, faconer og farvenuancer, født ved de store bræer i bunden af Torsukataq-fjorden på evig vandring med den udgående strøm rundt om hjørnet ved Atanikerdluq og nordpå gennem Vaigattet mod det åbne hav. Mod syd på den anden side af Torsukataq ses Arveprinsens Ejlande med sine fuglefjælde, hvor måger, lomviger og skarver yngler, og mod sydvest ligger Diskøens karakteristiske forbjærg „Isunguaq“.

Henimod slutningen af september, når efteråret har gjort sit indtog, afbrydes denne idyl desværre ofte noget brat. Nugssuaqs over 1000 meter høje fjældtoppe dækkes pludselig af tunge, grå skyer, der langsom driver ned ad fjældsiderne for siden at blive tættere og tættere og til sidst lægge sig truende over bopladsen og indhulle alt i en tæt og isnende tåge eller slud. Dette er ofte et varsel om en kommende storm, der sjældent lader vente længe på sig og meget hurtigt kan piske havet til op-rør. Brændingen står så ind over fjæren med kaskader af skumsprøjt over isfjældene.

Da gjaldt det om for bopladsens beboere skyndsomst at få trukket bådene i sikkerhed langt op på land, hvor havet ikke kunne nå dem. Samtidig måtte kajakkerne, og hvad der ellers var anbragt uden for hundenes rækkevidde på stativerne, forsynes med ekstra sikring, så det kunne stå for stormens ødelæggende kraft. Det var også fornuftigt, om man fik tætnet de værste utætheder i hytterne, utætheder der i sommerens løb kun havde virket behageligt til luftens fornyelse. Det var ligeledes en fordel, om man god tid i forvejen nåede at bære så mange tørv hjem til husene, at man kunne have det lunt inden døre, medens stormen rasede ud.

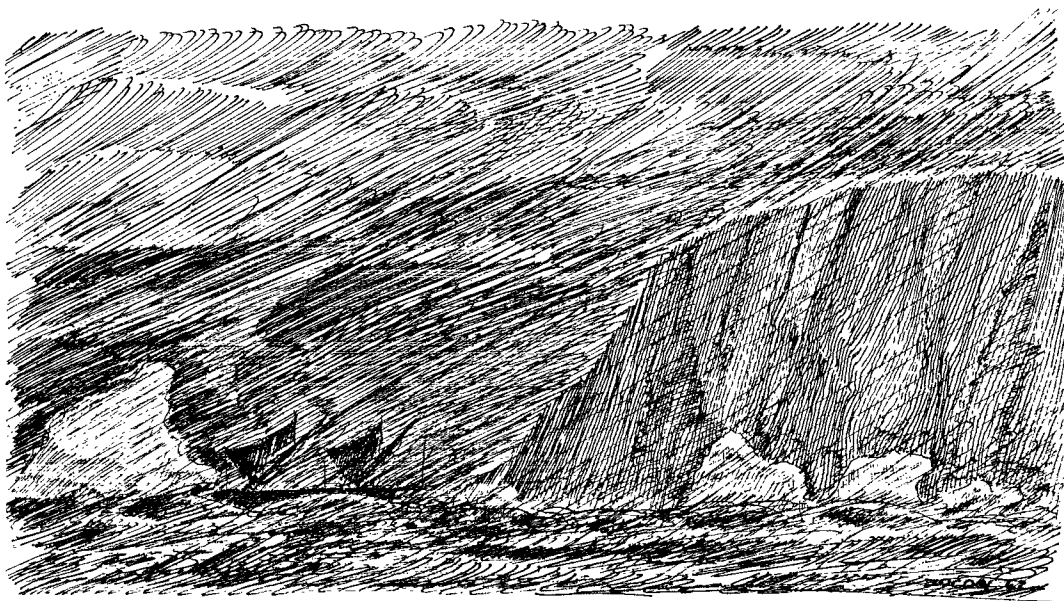
Umiddelbart øst for bopladsen rager en ejendommelig basaltklippe „Iv narssuit“ lodret op fra havet. Den virker noget umotiveret midt i det forholdsvis lave og frodige forland. Under de voldsomme efterårsstorme brydes søerne med mægtig kraft og øredøvende brag mod denne lodrette klippe og bliver slået mange meter i vejret, pisket til skum og danner sammen med den stærke strøm en sydende heksekedel.

Hvor ofte jeg end har passeret Iv narssuit, har jeg altid hovedrystende betragtet denne lodrette klippevæg og i undren søgt at finde ud af, hvorledes det har været muligt for et menneske at forcere dette ca. 50 meter høje fjæld, som det var tilfældet ved den katastrofe, der fandt sted for over 70 år siden, da Ritenbenks storbåd „Signe“ i en sydveststorm splintredes mod klippen. Hver gang har jeg måttet opgive at finde løsningen, for det er umuligt at se selv de svageste ujævnheder, der blot tilsyneladende har kunnet give fornøden fodfæste til en sådan klatretur, og hver gang har jeg følt kuldegysninger over hele kroppen ved tanken herom.

Da jeg for ca. 30 år siden for første gang kom i nærheden af denne klippe, var det ejendommeligt nok i Jakobshavns gamle halvåbne lægebåd, hvor bådens styrmand var selve Severin Kristoffersen, netop den mand, der som 17-årig havde reddet sig iland fra forliset og forceret klippen. Det sted, hvor han kravlede op, er siden blevet kaldt „Sivalip majuarfik“ (Severins opstigningssted), og har derved fået sit naturlige navn, som det stadig vil blive kaldt, selvom årsagen til navnets op-rindelse muligvis vil blive glemt af de kommende slægter.

Severin hørte just ikke til de mest meddelssomme personer, og mit kendskab til det grønlandske sprog har næppe været så strålende, at jeg har kunnet opfatte ret meget af det lidet, han muligvis var været til sinds at fortælle om forliset. Jeg fik imidlertid allerede dengang det indtryk, at hans redning måtte stå i forbindelse med noget ganske ufatteligt og uforklarligt, noget han selv ret naturligt satte i forbindelse med overnaturlige kræfter.

Da jeg igen efter en længere årrække blev placeret på disse kanter og atter fik Iv narssuit-klippen inden for inspektionsturenes rækkevidde, begyndte kuldegysningerne igen at melde sig, hver gang jeg passerede dette mørke, truende fjæld, og dermed et meget stærkt ønske om at trænge nærmere ind på enkelthederne ved forliset.

Storbåden »Signe« i kamp med storm og is.

Men på dette tidspunkt var Severin forlængst gået bort til sin frelser, og mine forsøg på at få forbindelse med andre personer, der havde oplevet forliset på nærmere eller fjernere hold, viste sig desværre at være forgæves.

Når jeg alligevel efter fattig evne nu går igang med opgaven, skyldes det, at klippen stadig virkede på mig som en uløst gåde, hvis hemmelighed ikke måtte forsvinde i glemslens tågeslør, men burde efterforskes, og i min søgen efter spor i sagen fandt jeg i Qutdligssat endelig frem til en gammel 72-årig pensioneret lærer fra Tartu-naq ved navn Rasmus Thomsen. Han havde imidlertid ikke selv oplevet forliset, idet han må være født samme år, som dette fandt sted, men ved et lille sted, hvor den ene dag normalt ikke afviger meget fra den anden, og hvor man næsten udelukkende er optaget af at skaffe sig det daglige udkomme, vil en katastrofe som den omtalte blive husket i adskillige år og derfor være det væsentligste samtalestof i lange tider. Rasmus var naturligvis fra ganske lille gjort bekendt med alle detaljer fra forliset, men på grund af hans ret fremskredne alder var hans fortælling meget springende og ufuldkommen. Det, han huskede bedst, var, at han sammen med andre drenge, når vejrforholdene var gode, og vandet var klart, ved lavvande tog i en båd ud til katastrofestedet, hvor de endnu kunne bjerger nogle kul fra lasten af den forliste storbåd, og under disse ekspeditioner lykkedes det dem en gang at finde en rusten forladeriffel samt dele af en rusten kakkellovn fra mandskabskahytten.

I Jakobshavn havde jeg det held at finde frem til Severins søn, den 55-årige Peter Kristoffersen, en energisk og stout sælfanger, som gerne berettede om, hvad han huskede fra faderens beskrivelse om sin mirakuløse redning. På en rolig og nøgtern måde fortalte han om faderen, at han altid havde været en meget tavs og indesluttet mand, som kun meget sjældent berørte den tragiske hændelse, som afgjort havde givet ham et chok, som han vel aldrig helt forvandt. Havde han den gang, før sin opstigning, indgået en pagt med Gud, ville han vel beholde denne pagt helt for sig selv i sit hjerte og ikke gøre andre bekendt med den. Han var meget religiøs og forsøgte nødigt en gudstjeneste. „Vi var ikke i tvivl om, at den hjælpende hånd, Gud havde rakt ham dengang, havde givet ham en fast og urokkelig tro, som har præget hjemmet og også givet os børn et godt forhold til kirken. Vi har altid følt, at vi var i stor taknemlighedsgæld til Gud, fordi far overlevede forliset. Havde Gud ikke hjulpet ham, havde der næppe været nogen overlevende fra katastrofen.“ Således sluttede han sin beretning.

Før den tid, hvor man havde motorbåde i Grønland, måtte togtningen mellem kolonien og udstederne udføres med storbåde, i reglen 2-mastede dæksbåde, der blev drevet frem ved ganske enkelte skonnertsejl eller i tilfælde af vindstille ved hjælp af årer. Disse storbåde har iøvrigt været anvendt helt op til vore dage. Såvidt jeg ved, er storbåden „Karen“ fra Jakobshavn den sidste, der har været i funktion. Desværre rev den sig under en storm løs fra sine fortøjninger og drev til søs. Den er senere blevet bjærget ind til Sarqaq, hvor den nu ligger som delvis vrage, et sidste minde fra en tid, hvor man udelukkende var afhængig af vejr og vind samt tillige af en meget hårdfør besætning, der måtte klare opgaverne fra åbent dæk og med meget primitive midler måtte kæmpe mod de samme storme, som også nu i vor tid med moderne hjælpemidler gør sejlad i de mørke og stormfulde efterårsmåneder til et dødsens farligt foretagende. Disse storbåde lastede vel en 10–12 tons, de havde en besætning på 5 à 6 mand, som under de ofte meget lange rejser måtte klare sig med et lille luk af forude og et agterude. Her var pladsen meget trang og luften og mørket tæt, når lugen, det eneste sted, hvorfra man fik lys og luft, måtte lukkes. I perioder med vindstille måtte man som nævnt ty til årerne, hvorfor man måtte være forberedt på, at sådanne togter kunne strække sig over meget lang tid, ja i uger, dersom vejrforholdene var ugunstige.

Ritenbenks storbåd hed „Signe“ og blev foruden togtning til udstederne Qeqertaq, Sarqaq og Ujarasugssuq også i udstrakt grad anvendt til at hente stedets forsyning af kul hjem fra det sidstnævnte udsted, hvor kulbrydning lige indtil vore dage har givet beboerne en hårdt tiltrængt ekstraindtægt.

Det var i slutningen af september i året 1890, at storbåden „Signe“ netop havde indtaget en fuld last kul ved Ujarasugssuq, der den gang blev bestyret af den danske

Fjældet »Ivnarssuit«, foran hvilket forliset fandt sted. Indtegnet er en svagt stiplede linie, som man mener markerer den vej, Severin banede sig op over den stejle fjældside.

bødker Søren Nielsen, en dygtig mand, der senere blev meget bekendt, da han bestyrede det nordligste udsted Tasiussaq og åbnede sit gæstfri hjem for Knud Rasmussen, Peter Freuchen og hvem der ellers fulgte med på de lange slæderejser fra Thule sydpå over Melvillebugten i århundredets begyndelse.

Tidligt på eftermiddagen lettede „Signe“ anker med sin 5-mands besætning samt som passagerer en kvinde fra Prøven med sin 7-årige søn. Skibets fører Gustav, kaldet Amarkartoq, satte straks kursen mod Ritenbenk. Vejret var forholdsvis stille, men der lå tunge truende blågrå skyer ude i horisonten mod syd. Man havde haft en lang tur bag sig, idet man på vejen til Ujarasugssuq også havde været i Sarqaq med forsyninger. Vejrforholdene havde ikke været de allerbedste, og man havde især ved Ujarasugssuq, hvor havneforholdene var meget vanskelige, ligget ret længe for at få skibet ekspederet færdigt. Derfor var besætningen meget ivrige efter at komme hjem, og de fik meget hurtigt taget ankret og sat sejl, samtidig med at årerne straks blev taget i brug, for at give skibet så megen fart som mulig i håb om at nå

Ritenbenk, inden mørket ville besværliggøre manøvreringen. Imidlertid havde man kun sejlet en god times tid, da det begyndte at blæse op fra sydvest, og søen blev snart så høj, at man havde vanskeligheder med at holde kursen. Samtidig med at stormen tiltog i styrke, blev orienteringen i høj grad vanskeliggjort af sne og slud, storbåden lå meget tungtlastet, og søerne brød ustandselig ind over det spinkle fartøj, og tvang passagererne og de af besætningen, der kunne undværes, ned under dæk. Skipperen gjorde sig de hæderligste anstrengelser for at holde skuden op mod vinden i håb om at nå frem mod „Arveprinsens Ejlande“ for om muligt der at finde en nødhavn. Men efterhånden som uvejret tiltog i styrke, blev det umuligt at holde skibet op mod vinden, og det drev derfor mere og mere nordover mod Nugssuakhalvøen, samtidig med at søerne vaskede ind over dækket med en sådan kraft, at skipperen måtte binde sig fast til stormasten for ikke at blive slået overbord. Jo nærmere man kom Nugssuaq, des vanskeligere blev manøvreringen, idet sigtbarheden mindskedes, så man havde det allerstørste besvær med at undgå kollision med de mange isfjælde, der drev ud gennem Tarsukataq. Stormen havde nu nået en sådan styrke, at de frådende søer ustandselig brød ind over skibet, der krængede faretruende over. Det var indlysende, at det ikke i længden havde styrke til at modstå dette voldsomme pres, men skipperen prøvede forgæves at navigere det ind i en lille læhavn „Pakituarsuq“ lige øst for klippen. Under dette forsøg kom et særlig hårdt stormstød, der med et voldsomt brag knækkede stormasten, der styrtede overbord og rev det flængede sejl med sig, samtidig med at skibet krængede så meget over, at skipperen ville være fulgt med, dersom ikke hans surring til mastetoppen havde holdt. Besætningen forsøgte forgæves at frigøre skibet, der nu var et let bytte for stormens hærgen, for den knækkede mast med det sønderflængede sejl og vantet, der fuldstændig forhindrede videre manøvrering. Ved den næste store sø tørnede det i den voldsomme brænding med et brag mod et klippestykke, der ragede op i umiddelbar tilslutning til den lodrette klippe. Idet skibet tog grunden, styrtede formasten om, og bølgerne væltede ind over det synkende skib med de panikslagne mennesker, der intet kunne stille op for at forhindre det totale forlis. Medens skroget, der endnu flød, blev slynget til vejrs af en bølge, sprang 2 af besætningen, Severin og Asafe, op på stenen og fik held til at trække den 7-årige dreng, Anton Zethsen, med op. Moderen forsøgte også at springe, men forfejlede springet og styrtede med et skrig tilbage og forsvandt i bølgerne sammen med skibet og dets 3 øvrige besætningsmedlemmer.

De tre overlevende klamrede sig drivvåde til den sten, de var sprunget op på, som uafladeligt blev overskyllet af bølgesprøjtet, og herfra måtte de være vidner til, at skibet og deres fæller forsvandt i det oprørte hav, uden at de var i stand til at gøre det ringeste for at komme dem til hjælp.

Da Severin var kommet op over fjældsiden, lagde han sig på knæ og takkede sin skaber for redningen. Tegning af Hans Jacobi.

Medens Asafe og drengen var fuldstændig lammet af træthed og chok, indså Severin klart, at deres stilling på stenen var aldeles håbløs, idet de umuligt kunne opretholde livet ret længe, dyngvåde som de var og ude af stand til at finde selv den ringeste læ for storm og sne, ligesom de under ingen omstændigheder kunne forvente at blive fundet og undsat på dette isolerede rev. Severin lod nu blikket følge den lodrette fjældvæg, hvis konturer kun ganske svagt kunne skimtes i snefoget, og lod det derefter fortsætte ud over det stormpiskede hav. Derefter lagde han sig på knæ og begyndte at bede til Gud om hjælp, idet hans blik atter søgte mod den utilgængelige fjældvæg. Nu sluttede de to andre sig også til andagten, og længe lå de hen i inderlig og stille bøn. Severin ville på ingen måde opgive håbet, og medens sneen piskede ham i ansigtet, strakte han begge hænder mod himlen i håb om derfra at vinde styrke. Efter at have ligget sådan i nogen tid, følte han ikke udmattelsen tynde sig så meget, hans trætte lemmer følte knap så tunge mere, og han rejste sig derfor og begyndte at bevæge sig over mod fjældsiden i forsøg på at finde en mulighed for opstigning. Efter nogen tids søgen fandt han virkelig en revne stor nok

til, at han kunne presse sig derind, og ved at stemme sig mod begge dens sider og ganske langsomt puffe sig opefter, lykkedes det ham at komme nogle få meter tilvejs, og nu skete der det ganske besynderlige, at det forekom ham, at han blev støttet på sin vej opad. Når han med foden søgte efter en ujævnhed, han kunne udnytte til fodfæste, havde han på fornemmelsen, at han fandt støtte eller snarere, som om der virkelig var et trin, og på den måde fortsatte han tomme for tomme, medens stormen pressede ham ind mod fjældsidens. Efterhånden var det blevet bælgmørkt, så han måtte famle sig frem med hænderne ganske i blinde, men selv om det tog meget lang tid, lykkedes det ham alligevel hele tiden at finde en lille revne eller ujævnhed, hvor han kunne få så megen støtte, at han kunne hæve sig et lille stykke tilvejs. Når han med de af kulde og sne følelsesløse fingre famlede sig frem for at få et holdepunkt, blev fingrene skåret til blods af de skarpe sten, og meget ofte skete det, at han kom til at gribe i løse sten, der blev revet ned over ham, så han havde det allerstørste besvær med at holde fodfæstet, men han måtte og ville holde ud. Hvor længe hans opstigning varede, anede han ikke, idet de voldsomme begivenheder i forbindelse med forliset og nu de ejendommelige omstændigheder ved hans opstigning havde virket så chokerende på ham, at han, i den træthedstilstand han befandt sig i, fuldstændigt havde mistet følingen med tiden. Men da han dødelig udmattet, gennemblødt og tilsølet, med tøjet i laser og hænderne revet til blods, med opbydelse af sine sidste kræfter tvang sine følelsesløse ben op over fjældtoppen for endelig at kunne lægge sig udstrakt på fjældet, var en ny dag ved at bryde frem. Han lagde sig på sine smertende knæ i en kort takkebøn til Gud for hans mirakuløse frelse, men holdt trods udmattelsen alligevel hovedet så klart, at han rullede en sten hen til det sted, hvorfra han var kommet op for at have et mærke, man kunne søge tilbage til, når de to nødstedte på revet skulle undsættes.

Efter dette korte hvil, slæbte han sig med opbydelse af den sidste rest selvopholdelsesdrift ned mod bopladsen Tartunaq, og da han endelig nåede hertil, var det lys morgen, og beboerne var allerede oppe. Han faldt udmattet om og blev båret ind i den nærmeste hytte, hvor man i begyndelsen nægtede at tro på den eventyrlige beretning, han efterhånden fik fremstammet, man havde nemlig ikke i snestormen og det frygtelige stormvejr været i stand til at observere den dødsmærkede storbåd. Han fik dem imidlertid snart overbevist om, at hans to fæller ved foden af det stejle fjæld krævede hurtig hjælp, hvorfor man fik samlet alt, hvad der fandtes af kobberem, sammen, og alle, der var i stand dertil, drog med det op til den sten, som Severin klogeligt havde slæbt hen for at afmærke stedet. Her bandt man remmene sammen til en lang line, der blev firet ned til Asafe. Det voldte meget besvær at få den udmattede dreng halet op, idet han, efter at Asafe havde fået ham forsvarligt fastbundet til kobberemmen, var så udmattet, at han ikke selv var i stand til at

De to fortællere, den gamle lærer Rasmus Thomsen, født i Tartunaq, hvor tragedien udspillede sig, og Peter Kristoffersen, Severins søn. To pasteller af Hans Jacobi.

yde nogen form for hjælp, men blev halet op som en livløs skikkelse. Da drengen var i sikkerhed på fjældtoppen, kom turen til Asafe, som havde så mange kræfter i behold, at han selv kunne yde den nødvendige støtte under ophalingen.

Man tog sig nu af de tre forkomne så godt man kunne, man gav dem tørt tøj på og noget varm sælsuppe at drikke, hvorefter de faldt udmattet om på briksen til en hårdt tiltrængt hvile. Samme dag blev der sendt bud til Sarqaq, der igen sendte en kajakmand til Ritenbenk, hvor stedets bestyrer, E. C. Fencker, modtog det sørgelige budskab om forliset.

Tilbage står gåden om Severins uforklarlige forcering af den omtrent 50 meter høje stejle fjældvæg, som ikke alene frelste ham selv, men også de to andre overlevende fra forliset. Jeg har på fornemmelsen, at de få gamle, der som børn fik beretningen om Severins mirakuløse eller snarere guddommelige frelse fortalt af deres forældre, endnu bøjer hovedet i en stille bøn til den Almægtige, hver gang de passerer Ivnarssuitfjeldet. Men inden mange år er gået, er også de sidste af dette slægtled gået bort, og der vil herefter formentlig kun være en mere tåget forestilling tilbage om, at denne klippe kunne stå som et evigt symbol for dem, der tvivler på bønnens magt.

P.S. I forsøg på at få yderligere bekræftelse på data og personer i forbindelse med forliset, har jeg i rigsarkivet gennemgået korrespondancen mellem Grønland og Danmark for den nævnte periode, men desværre synes netop alt materiale fra foråret 1891 at være bortkommet.

En indberetning om nybygninger og fartøjer fra inspektøren i Nordgrønland, dateret 2.8.1891, Nr. 37, nævner imidlertid vedrørende Ritenbenk, at som erstatning for dæksbåden „Signe“, som forliste, vil dæksbåden „Dagny“ midlertidig anses for tilstrækkelig, og man vil senere såvidt muligt overføre „Baldur“ fra Godhavn til Ritenbenk, for at den der kan udføre den nødvendige togtning.